

# بررسی عوامل مهاجرت - مطالعه موردی ولایت سمنگان

## Analysis of Migration Factors Case Study: Samangan Province

پوهنمل شهاب الدین شهاب<sup>۱</sup>، پوهنیار عبدالاحد رادمنش<sup>۲</sup>

DOI: 10.64104/v10.Issue17.n22.2025

### چکیده

هدف اصلی این تحقیق، شناسایی و بررسی عوامل اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و طبیعی مهاجرت در ولایت سمنگان و تأثیرات آن بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی این منطقه است. این تحقیق به دنبال درک عمیق‌تری از دلایل مهاجرت مردم سمنگان به کشورهای خارج می‌پردازد؛ زیرا مهاجرت به عنوان یکی از پدیده‌های اجتماعی و اقتصادی، در بسیاری از مناطق افغانستان از جمله ولایت سمنگان، از سال‌ها به این طرف وجود دارد. روند مهاجرت می‌تواند ناشی از مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جغرافیایی و طبیعی و یا سیاسی بوده باشد. از این رو، بررسی دقیق این عوامل و تأثیرات آن بر جوامع مهاجر و غیرمهاجر، برای تصمیم‌گیری‌های کلان در راستای بهبود وضعیت منطقه ضروری است. در این پژوهش از روش تحقیق میدانی استفاده شده است. اطلاعات و یا معلومات از طریق پرسش‌نامه تحقیقی با ساکنان محلی و کارشناسان اجتماعی جمع‌آوری شده است. همچنین، برای تحلیل اطلاعات، از روش‌های آماری و تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته شده است تا تأثیر عوامل مختلف مهاجرت نظیر بیکاری، فقر، نبود خدمات عمومی و مشکلات اجتماعی مورد ارزیابی قرار گیرد. نتایج تحقیق نشان داده که مهم‌ترین عوامل مهاجرت در سمنگان عبارتند از: مشکلات اقتصادی و بیکاری، کمبود فرصت‌های شغلی و آموزشی، مشکلات اجتماعی، و فقدان زیرساخت‌های اساسی نظیر آب آشامیدنی و خدمات طبی و بهداشتی می‌باشد. علاوه بر این، بسیاری از پاسخ دهندگان به دلیل نبود امید به بهبود شرایط زندگی در آینده، تصمیم به ترک منطقه گرفته‌اند؛ زیرا از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده، 384 نفر آنها که معادل 96% می‌شود عوامل اقتصادی، و 256 نفر آنها که معادل 64% فیصد می‌شود، مسائل فرهنگی و آموزشی، نبود یک دورنمایی روشن را دلیل مهاجرت خود دانسته‌اند.

<sup>۱</sup> عضو دپارتمنت علوم و فرهنگ اسلامی، مؤسسه تحصیلات عالی سمنگان، [shahab786shahabuddin@gmail.com](mailto:shahab786shahabuddin@gmail.com)

<sup>۲</sup> عضو دپارتمنت تاریخ، پوهنځی تعلیم و تربیه، مؤسسه تحصیلات عالی سمنگان.

هدف اصلی این تحقیق، شناسایی و بررسی عوامل اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و طبیعی مهاجرت در ولایت سمنگان و تأثیرات آن بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی این منطقه است. این تحقیق به دنبال درک عمیق تری از دلایل مهاجرت مردم سمنگان به کشورهای خارج می‌پردازد؛ زیرا مهاجرت به عنوان یکی از پدیده‌های اجتماعی و اقتصادی، در بسیاری از مناطق افغانستان از جمله ولایت سمنگان، از سال‌ها به این طرف وجود دارد. روند مهاجرت می‌تواند ناشی از مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جغرافیایی و طبیعی و یا سیاسی بوده باشد. از این رو، بررسی دقیق این عوامل و تأثیرات آن بر جوامع مهاجر و غیرمهاجر، برای تصمیم‌گیری‌های کلان در راستای بهبود وضعیت منطقه ضروری است. در این پژوهش از روش تحقیق میدانی استفاده شده است. اطلاعات و یا معلومات از طریق پرسش‌نامه تحقیقی با ساکنان محلی و کارشناسان اجتماعی جمع‌آوری شده است. همچنین، برای تحلیل اطلاعات، از روش‌های آماری و تحلیل محتوای کیفی بهره گرفته شده است تا تأثیر عوامل مختلف مهاجرت نظیر بیکاری، فقر، نبود خدمات عمومی و مشکلات اجتماعی مورد ارزیابی قرار گیرد. نتایج تحقیق نشان داده که مهم‌ترین عوامل مهاجرت در سمنگان عبارتند از: مشکلات اقتصادی و بیکاری، کمبود فرصت‌های شغلی و آموزشی، مشکلات اجتماعی، و فقدان زیرساخت‌های اساسی نظیر آب آشامیدنی و خدمات طبی و بهداشتی می‌باشد. علاوه بر این، بسیاری از پاسخ دهندگان به دلیل نبود امید به بهبود شرایط زندگی در آینده، تصمیم به ترک منطقه گرفته‌اند؛ زیرا از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده، 384 نفر آنها که معادل 96% می‌شود عوامل اقتصادی، و 256 نفر آنها که معادل 64% فیصد می‌شود، مسائل فرهنگی و آموزشی، نبود یک دورنمایی روشن را دلیل مهاجرت خود دانسته‌اند.

**واژگان کلیدی: سمنگان، عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مهاجرت.**

#### مقدمه

حکمت پیدایش انسان در کره خاکی رسیدن به اهداف و مقاصدی است که خداوند متعال برای بندگان در نظر گرفته و در راه رسیدن به کمال مقصود او را تنها رها نکرده؛ بلکه برای رهنمایی او علاوه از عقل و فطرت سلیم، پیامبران زیادی را نیز مبعوث نموده است؛ تا دست آدمی را گرفته گام به گام او را به سر منزل مقصود برساند. مهاجرت یکی از پدیده‌های اجتماعی است که تحت تأثیر عوامل مختلف چون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی قرار دارد و از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته است. (آراسته، 1380، ص 67). ولایت سمنگان، واقع در شمال افغانستان، یکی از مناطقی است که به دلیل ویژگی‌های خاص خود، شاهد مهاجرت‌های درون‌ولایتی و برون‌مرزی بوده است. این مهاجرت‌ها به دلایل گوناگون نظیر وضعیت اقتصادی، فرهنگی، دسترسی به خدمات بهتر و مشکلات اجتماعی در این منطقه صورت می‌گیرد. هدف اصلی این تحقیق، بررسی و تحلیل عوامل مختلف مهاجرت در ولایت سمنگان و تأثیر آن‌ها بر روند مهاجرت در سطح منطقه و کشور می‌باشد. در این راستا، سعی بر این است تا عواملی که باعث ترغیب یا مجبور کردن مردم سمنگان به مهاجرت می‌شوند، شناسایی و تحلیل شوند. برای دستیابی به اهداف تحقیق، از روش توصیفی و تحلیلی به کمک پرسش‌نامه تحقیقی استفاده خواهد شد. اطلاعات از طریق منابع موجود و ساکنان محلی، با استفاده از پرسش‌نامه‌های میدانی جمع‌آوری می‌شوند. سپس داده‌ها از طریق تحلیل محتوا و آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت تا عوامل اصلی و اثرات آن‌ها بر مهاجرت در ولایت سمنگان شناسایی شوند. این تحقیق می‌تواند به درک بهتر روندهای مهاجرت در این منطقه کمک کرده و سیاست‌گذاران را در طراحی استراتژی‌های مناسب برای کاهش اثرات منفی مهاجرت و بهبود شرایط زندگی در مناطق مختلف کشور یاری دهد. سؤال اصلی این تحقیق نیز بررسی عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان می‌باشد. هر چند راجع به پدیده مهاجرت همان‌طوری

که بیان شد از مدت‌های مدیدی معمول و مرسوم بوده است؛ روی همین علت، محققان زیادی راجع به این موضوع قلم فرسایی نموده‌اند که ما در اینجا از باب مشت نمونه خروار به چند مورد آن اشاره می‌کنیم:

1. فلاحی، کیومرث، (1387). بررسی عوامل مهاجرت نخبگان، تهران، مجله دانش و توسعه، سال پانزدهم، شماره بیست و چهارم. همانگونه که از نامش پیدا است آقای فلاحی در این مقاله عوامل مهاجرت نخبگان و استادان دانشگاه‌های ایران را به تصور کشیده است و سرانجام با روش توصیفی و تحلیلی به این نتیجه رسیده است که بزرگترین عوامل مهاجرت استادان و نخبگان در ایران سیاسی و مدیریتی می‌باشد.
2. حق دوست، علی اکبر و همکاران، (1401) ریشه‌ها و مسئله مهاجرت نخبگان در ایران، تهران، نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی، دورششم، شماره اول. آقای حق دوست و همکاران با جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل مهاجرت نخبگان در ایران را مؤلفه‌های متعدد تشکیل می‌دهد. موضوعات سیاسی و امنیتی و اقتصادی همچون احساس نیاز به امنیت جمعی، کیفیت زندگی بالاتر و آزادی‌های اجتماعی بیشتر، بی‌توجهی به شان و منزلت اجتماعی نخبگان و نبود شایسته‌سالاری در ادارات دولتی می‌باشد.
3. شعبانی، فرزاد و همکاران، (1399). بررسی عوامل مهاجرت در ایران بین سال‌های (1368-1392). تهران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال شانزدهم، شماره پنجاه و سوم. آقای شعبانی و همکاران با مطالعه کتابخانه‌ای به این نتیجه دست یافته‌اند که عوامل زیادی همچون پایین بودن حقوق و یا دستمزد و احساس وجود تبعیض و نابرابری به عنوان عوامل رانشی مهاجرت به خارج از کشور مؤثر هستند.
4. صادقی، عباس و همکاران، (1384). نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت، تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره هفتم. آقای صادقی و همکاران با روش تحلیلی و توصیفی توأم با مطالعات کتابخانه‌ای به نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت پرداخته و خاطر نشان ساخته‌اند که دانشگاه‌ها در سطح یک کشور نقش اساسی و حیاتی را در کاهش مهاجرت ایفا می‌کنند.
5. نیا، شهرام و همکاران، (1388). ابعاد، ریشه‌ها و پیامدهای فرار مغزها، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. آقای شهرام نیا و همکاران همانگونه که از عنوان مقاله دانسته می‌شود تنها به ریشه‌ها و پیامدهای فرار مغزها پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد که این پژوهش‌ها عمدتاً بر روی مشکلات اقتصادی و اجتماعی ناشی از مهاجرت و تأثیرات آن بر جوامع ایران تمرکز کرده‌اند. با این حال، تا جایی که افق معلومات نگارنده نشان می‌دهد مطالعه ویژه‌ای در مورد عوامل خاص مهاجرت در ولایت سمنگان صورت نگرفته است و این تحقیق می‌تواند شکاف‌های موجود در ادبیات علمی در این زمینه را پر کند. خلاصه در مقالات ذکر شده بیشتر روی عوامل مهاجرت در یک محور خاص پرداخته شده است؛ اما راجع به عوامل مهاجرت در افغانستان به ویژه ولایت باستانی سمنگان هیچ اشاره‌ی نشده است؛ لذا این تحقیق سعی می‌کند؛ تا عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان را از چشم‌انداز پاسخ دهندگان رصد نموده و موضوع مزبور را با استناد و تکیه بر نظریات پاسخ دهندگان به شیوه‌ی مستدل و مصداقی‌تر و با توجه به مفاهیم جدید و سؤالاتی که در زمینه موجود است جست‌وجو نماید.

### بیان مسئله

مهاجرت به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در جوامع مختلف رخ می‌دهد که ولایت سمنگان نیز از این قاعده مستثنا نیست. در سال‌های اخیر، ما شاهد افزایش روند مهاجرت ساکنان سمنگان به سایر ولایات و کشورهای همسایه و دور دست بوده‌ایم. این مهاجرت‌ها نه تنها ساختار جمعیتی منطقه را تغییر داده‌اند، بلکه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیمی بر اقتصاد، فرهنگ، منابع انسانی و توسعه محلی گذاشته‌اند. با وجود اهمیت موضوع، تا جایی که نگارنده تلاش نموده یک

تحقیق جامع و سیستماتیک را در رابطه به عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان فراچنگ نیاورد. با این حال، نبود اطلاعات دقیق و تحلیل های علمی در مورد دلایل و پیامدهای مهاجرت در ولایت سمنگان، مانعی جدی برای طراحی سیاست های مؤثر و برنامه ریزی توسعه محور در این ولایت به حساب می آید. بنابراین، شناخت و تحلیل عوامل مهاجرت در این منطقه برای درک ریشه های این پدیده و ارائه راهکارهای مناسب، امری ضروری و حیاتی است.

### مبرمیت ضرورت تحقیق تحقیق

شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر مهاجرت در ولایت سمنگان برای سیاست گذاران، نهادهای توسعه ای، و سازمان های مدنی از اهمیت بالایی برخوردار است. فهم دقیق این عوامل می تواند به طراحی سیاست ها و برنامه هایی منظم و منسجم منجر شود که موجب بهبود شرایط زندگی، ایجاد فرصت های شغلی، و کاهش نیاز به ترک محل سکونت شود. از سوی دیگر، تحقیق در این زمینه می تواند به غنای ادبیات علمی در حوزه مهاجرت داخلی و خارجی افغانستان کمک کرده و زمینه ساز مطالعات تطبیقی در دیگر ولایات کشور گردد. همچنین، نتایج این تحقیق می تواند در برنامه ریزی های کلان امارت اسلامی، برای توسعه متوازن و کاهش نابرابری ها مؤثر واقع شود.

### روش تحقیق

یکی از مهم ترین جنبه های تحقیق علمی، روش آن است؛ زیرا بدون روش تحقیق، نتایج به دست آمده و تحلیل های مربوط به آن معتبر و قابل تعمیم نخواهد بود. از این رو روش تحقیق از جمله معیارهای رایج جهت ارزیابی تحقیقات علمی تلقی می گردد.

### روش تحقیق

روش تحقیق در نگارش این مقاله در بخش شکلیات مطابق رهنمود نگارش مقالات در کنفرانس آماده شده و در بخش محتویات با مشخصات ذیل تهیه شده است. و روش این تحقیق به لحاظ زمان جمع آوری یافته ها از نوع پیمایشی و به لحاظ نحوه جمع آوری یافته ها یا کنترل متغیرها توصیفی می باشد.

### نوع تحقیق

برای بررسی عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان، این تحقیق از روش توصیفی-تحلیلی با رویکرد کمی و کیفی استفاده صورت گرفته است. هدف از این روش، شناسایی دقیق دلایل فردی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مهاجرت، و تحلیل تأثیر هر یک از این عوامل بر تصمیم مهاجرتی افراد است.

### جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل تمامی افرادی است که در ولایت سمنگان زندگی می کنند. با این وجود محاسبه حجم جامعه نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه گردیده است.

### روش نمونه گیری

در تحقیق حاضر که به بررسی عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان می پردازد، از روش نمونه گیری غیر احتمالی آسان استفاده می شود، زیرا در شرایط میدانی این ولایت، دسترسی به تمام اعضای جامعه آماری به دلایل مختلف مانند پراکندگی جغرافیایی، نبود آمار دقیق مهاجران، و محدودیت های زمانی و مالی دشوار است. در شرایطی که کل جمعیت نمی توانند در یک تحقیق شرکت کنند یا اعضای جامعه مورد هدف نمی توانند همه شناسایی شوند، از نمونه گیری غیراحتمالی برای جمع آوری یافته هایی استفاده می شود که فرض می شود نماینده آن جامعه مورد هدف هستند. و از طرف دیگر، این روش به محقق اجازه می دهد تا در مدت زمان کوتاه تری، داده های اولیه را جمع آوری کرده و تصویری اولیه از وضعیت و دلایل مهاجرت به دست آورد؛ که می تواند مقدمه ای برای مطالعات عمیق تر یا طرح های پژوهشی گسترده تر در آینده باشد.

## حجم نمونه

در تحقیق حاضر با توجه به مشخص نبودن تعداد جامعه آماری، با استفاده از فرمول کوکران به صورت حضوری و آنلاین استفاده گردیده که میزان خطا 0.05 در نظر گرفته شد که حجم نمونه به تعداد 400 نمونه انتخاب گردیده است.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[ \frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right]}$$

## روایی و پایایی پرسشنامه

با توجه به اینکه بخش اعظم از داده‌ها با استفاده از پرسشنامه و پیمایش میدانی به دست آمده است. پرسشنامه تحقیق جهت اعتبار سنجی گویه‌ها و پاسخ افراد مورد ارزیابی روایی و پایایی قرار گرفتند. برای روایی پرسشنامه از نظرات 10 نفر از اساتید بالارتر به مؤسسه تحصیلات عالی سمندگان نظر خواهی شد که از نظر ایشان پرسشنامه کاملاً مورد تأیید است. سپس پایایی پرسشنامه با نرم افزار SPSS مورد آزمون قرار گرفت. مقدار پایایی آمارهای است بنام آلفای کرونباخ (Alpha) که دامنه آن بین (0-1) در نوسان می‌باشد به این اساس که هرچه مقدار آلفا به عدد 1 نزدیک گردد پایایی پرسشنامه از سطح اعتبار بالا برخوردار می‌باشد.

مهم‌ترین ابزار و وسایل و روش‌های گردآوری اطلاعات در این تحقیق بدین شرح است:

1. مطالعات کتابخانه: گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری این تحقیق از مصادر و مراجع معتبر قدیم و معاصر اسلامی صورت گرفته است.
2. تحقیقات میدانی: در این تحقیق به منظور جمع‌آوری یافته‌ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل، از پرسش‌نامه تحقیقی استفاده گردیده است.

## روش تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی به تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده پرداخته شده است. در سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری نظیر رسم جداول به توصیف اطلاعات پرداخته شده است. در این تحقیق چون به داده‌های گردآوری شده از منظر هر فرد نگاه می‌کنیم و هر فرد را منبع داده‌ها می‌دانیم، بنابراین واحد تحلیل افراد می‌باشند.

## مبانی نظری تحقیق

برای وضاحت هر چه بیشتر موضوع تحقیق، بهتر به نظر می‌رسد تا برخی از کلمات کاربردی در این مقاله تعریف شود. **بیان مفهوم مهاجرت:** مهاجرت، کلمه‌ای عربی است و از هجرت گرفته شده و معنای ترک و یا کنار گذاشتن را افاده می‌کند. (ابن درید، 1987م، ج 1، ص 461). و از حیث اصطلاح، معمولاً به کسانی اطلاق می‌شود که خانواده و یا سر زمین خویش را رها نموده و به منطقه و یا کشوری دیگری مسکن گزیده باشند. (ازهری، 2001م، ج 6، ص 29). هجرت در قرآن کریم نیز به همین معنی آمده است؛ چنانچه که خداوند متعال می‌فرماید: وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (النساء/100). «کسی که در راه خدا هجرت کند، سرزمین‌های فراخ و آزادی فراوان می‌بیند که بینی دشمنان را به خاک مذلت می‌مالد، و گشایش و آسایش خواهد یافت. و هر که از خانه خود بیرون آید و به سوی (سرزمین‌های اسلامی) خدا و رسول هجرت کند، و سپس مرگ او را

دریابد، اجر او بر عهده خدا است، و خداوند بسی آمرزنده و مهربان است». از آیت متبرکه دانسته می‌شود که اگر هجرت بخاطری رضای خداوند متعال و گسترش آموزه‌های دینی بوده باشد؛ خداوند متعال برای همچو مهاجر اجر جزیل و بی‌دریغ را در نظر گرفته است؛ کما اینکه رسول گرامی اسلام می‌فرماید: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَّا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ (ابن ماجه، ج 2، ص 1413). از حضرت بن خطاب روایت است که رسول گرامی اسلام فرمودند: تمامی اعمال به نیت تعلق دارد و برای هر شخص چیزی را که نیت کرده است می‌رسد؛ پس هر کسی که بخاطر رضای خدا و پیامبر هجرت کرده باشد؛ بدون شک ثواب آن را به دست می‌آورد؛ و هرکسی که بخاطری طلب دنیا و یا برای ازدواج با خانمی هجرت کرده باشد؛ حقا که به آن دست می‌یابد؛ اما نباید از این هجرت انتظار ثواب داشته باشد؛ زیرا چنین هجرتی برای مسائل شخصی و دنیوی انجام یافته است. متأسفانه در شرایط کنونی معمولاً مهاجرت‌ها بخاطر به دست آوردن امکانات مادی و دنیوی صورت می‌گیرد که چنین مهاجرت از منظر اسلام کدام اجر و ثوابی را برای شخص مهاجر به ارمغان نمی‌آورد.

### یافته‌های تحقیق

از آنجایی که مهاجرت در ولایت سمنگان تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و جغرافیایی قرار دارد. روی همین علت، پرسش‌نامه تحقیقی را روی چهار مؤلفه مذکور ترتیب داده و از ساکنان محل اطلاعات را گردآوری نمودیم؛ برای اینکه مشکلات اقتصادی، بیکاری، فقر و کمبود خدمات بهداشتی و آموزشی باعث می‌شود که بسیاری از مردم به جستجوی فرصت‌های بهتر در مناطق دیگر باشند. علاوه بر این، عوامل فرهنگی، فشارهای اجتماعی و مشکلات جغرافیایی نیز نقش مهمی در مهاجرت افراد دارند؛ لذا برای تجزیه و تحلیل یافته‌های این تحقیق، ابتدا آمار توصیفی که به بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی تحقیق از قبیل جنسیت، حالت مدنی، سن، جایگاه خانواده‌گی، درجه-ی تحصیل، رشته‌ی تحصیل و حالت شغلی پرداخته شده و سپس نتایج آمار توصیفی موضوعات اصلی این مقاله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

### 1- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر اساس ویژه‌گی‌های فردی

از آنجایی که ویژه‌گی‌های فردی پاسخ‌دهندگان در نتایج آماری بررسی عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان و سایر موضوعات مورد بحث این تحقیق تأثیر گذار است؛ لذا نخست توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر اساس ویژه‌گی‌های فردی ایشان ذیلاً مورد تحلیل و تجزیه قرار می‌گیرند.

#### توزیع فراوانی متغیر جنسیت

جدول (1-1) توزیع فراوانی متغیر جنسیت

| متغیر | رده   | فراوانی | درصد فراوانی |
|-------|-------|---------|--------------|
| جنسیت | مرد   | 257     | 64.5%        |
|       | زن    | 143     | 35.75%       |
|       | مجموع | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (1-1) از جمله (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (257) تن ایشان مرد که معادل 64.25% درصد کل پاسخ‌دهنده‌گان می‌شود و متباقی (143) تن آن‌ها زن بوده که 35.75% درصد تمام پاسخ‌دهنده‌گان را در بر می‌گیرند.

### توزیع فراوانی متغیر حالت مدنی

جدول (2-1) توزیع فراوانی متغیر حالت مدنی

| متغیر     | رده   | فراوانی | درصد فراوانی |
|-----------|-------|---------|--------------|
| حالت مدنی | مجرد  | 150     | 37.5%        |
|           | نامزد | 50      | 12.5%        |
|           | متاهل | 196     | 49%          |
|           | سایر  | 4       | 1%           |
|           | مجموع | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (2-1) توزیع فراوانی متغیر حالت مدنی که از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (150) تن آن‌ها که معادل (37.5)% می‌شود، مجرد؛ (50) تن آن‌ها که معادل (12.5)% می‌شود، نامزد؛ (196) تن آن‌ها که معادل (49)% می‌شود، متاهل و (4) تن ایشان که معادل (01)% می‌شود، گزینه سایر را انتخاب نموده اند.

### توزیع فراوانی متغیر سن

جدول (3-1) توزیع فراوانی متغیر سن

| متغیر | رده            | فراوانی | درصد فراوانی |
|-------|----------------|---------|--------------|
| سن    | 18 الی 30 ساله | 146     | 36.5%        |
|       | 31 الی 40 ساله | 109     | 27.25%       |
|       | 41 الی 50 ساله | 91      | 22.75%       |
|       | 51 الی 61 ساله | 54      | 13.5%        |
|       | مجموع          | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (3-1) توزیع فراوانی متغیر سن که از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (146) تن آن‌ها که معادل (36.5)% می‌شود، دارای سنین 18 الی 30 ساله؛ (109) تن آن‌ها که معادل (27.25)% می‌شود، دارای سنین 31 الی 40 ساله؛ (91) تن آن‌ها که معادل (22.75)% می‌شود، دارای سنین 41 الی 50 ساله و (54) تن ایشان که معادل (13.5)% می‌شود، دارای سنین 51 الی 61 ساله بوده اند.

### توزیع فراوانی متغیر درجه‌ی تحصیل

جدول (4-1) توزیع فراوانی متغیر درجه‌ی تحصیل

| متغیر           | رده     | فراوانی | درصد فراوانی |
|-----------------|---------|---------|--------------|
| درجه‌ی<br>تحصیل | بکلوریا | 66      | 16.5%        |
|                 | لیسانس  | 276     | 69%          |
|                 | ماستر   | 54      | 13.5%        |
|                 | دکتور   | 4       | 1%           |
|                 | مجموع   | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (4-1) توزیع فراوانی متغیر درجه تحصیل که از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (66) تن آن‌ها که معادل (16.5)% می‌شود، دارای سند بکلوریا؛ (276) تن آن‌ها که معادل (69)% می‌شود، دارای سند لیسانس؛ (54) تن آن‌ها که معادل (13.5)% می‌شود، دارای سند ماستری و (4) تن ایشان که معادل (1)% می‌شود، دارای سند دکتورا بوده اند.

### توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیل

جدول (5-1) توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیل

| متغیر          | رده              | فراوانی | درصد فراوانی |
|----------------|------------------|---------|--------------|
| رشته<br>تحصیلی | انجینری          | 97      | 24.25%       |
|                | تعلیم و<br>تربیه | 83      | 20.75%       |
|                | اقتصاد           | 44      | 11%          |
|                | زراعت            | 76      | 19%          |
|                | حقوق             | 55      | 13.75%       |
|                | سایر<br>رشته‌ها  | 45      | 11.25%       |
|                | مجموع            | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (5-1) توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیل که از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (97) تن آن‌ها که معادل (24.25)% می‌شود، فارغین پوهنچی انجینری؛ (83) تن آن‌ها که معادل (20.75)% می‌شود، فارغین پوهنچی تعلیم و تربیه؛ (44) تن آن‌ها که معادل (11)% می‌شود، فارغین پوهنچی اقتصاد؛ (76) تن آن‌ها که معادل (19)% می‌شود، فارغین پوهنچی زراعت؛ (55) تن آن‌ها که معادل (13.75)% می‌شود، فارغین پوهنچی حقوق و (45) تن ایشان که معادل (11.25)% می‌شود، فارغین سایر رشته‌ها بوده اند.

## توزیع فراوانی متغیر اشتغال

جدول (6-1) توزیع فراوانی متغیر اشتغال

| متغیر  | رده    | فراوانی | درصد فراوانی |
|--------|--------|---------|--------------|
| اشتغال | شاغل   | 109     | 27,25%       |
|        | متقاعد | 8       | 2%           |
|        | بیکار  | 283     | 70,75%       |
|        | مجموع  | 400 تن  | 100%         |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (6-1) توزیع فراوانی متغیر اشتغال که از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، (109) تن آن‌ها که معادل 27,25% می‌شود، شاغل؛ (8) تن آن‌ها که معادل 2% می‌شود، متقاعد و (283) تن ایشان که معادل 70,75% می‌شود، بیکار بوده‌اند.

## 2- نتایج آمار توصیفی تاثیر عوامل اقتصادی بر مهاجرت

بخش اول: عوامل اقتصادی

| شماره | سؤال‌ها                                                                           | مقیاس‌ها     |       |            |       |              |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------|--------------|-------|------------|-------|--------------|
| 1     | آیا مشکلات اقتصادی باعث مهاجرت شما یا اطرافیان‌تان شده است؟                       | بلی          |       |            | نخیر  |              |
|       |                                                                                   | 96%          |       |            | 4%    |              |
| 2     | نبود شغل مناسب در منطقه من یکی از دلایل اصلی مهاجرت است؟                          | کاملاً موافق | موافق | نظری ندارم | مخالف | کاملاً مخالف |
|       |                                                                                   | 62%          | 34%   | 4%         | 0%    | 0%           |
| 3     | دستمزد پایین در محل کار باعث شده است که تصمیم به مهاجرت بگیرم؟                    | کاملاً موافق | موافق | نظری ندارم | مخالف | کاملاً مخالف |
|       |                                                                                   | 91%          | 8%    | 1%         | 0%    | 0%           |
| 4     | شرایط اقتصادی در کشور باعث شده است که احساس کنم برای بهبود زندگی باید مهاجرت کنم؟ | کاملاً موافق | موافق | نظری ندارم | مخالف | کاملاً مخالف |
|       |                                                                                   | 62%          | 34%   | 4%         | 0%    | 0%           |
| 5     | هزینه‌های گزاف زندگی در منطقه محل سکونت باعث تمایل به مهاجرت شده است؟             | بسیار زیاد   | زیاد  | متوسط      | کم    | خیلی کم      |
|       |                                                                                   | 89%          | 9%    | 2%         | 0%    | 0%           |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (2-1) نتایج آمار توصیفی «تأثیر عوامل اقتصادی بر مهاجرت» که از میان 400 تن پاسخ دهنده گان، در سؤال اول 384 نفر که معادل (96%) فیصد می شود گزینه «بلی» و 16 نفر آنها که معادل (4%) فیصد می شود گزینه «نخیر» را انتخاب نموده اند. در سؤال دوم از میان 400 پاسخ دهنده، 248 نفر آنها که معادل (62%) می شود گزینه «کاملاً موافق»، و 136 نفر آنها که معادل (34%) می شود گزینه «موافق»، و 16 نفر آنها که معادل (4%) فیصد می شود گزینه «نظری ندارم» را انتخاب نموده اند، گزینه های «مخالف و کاملاً مخالف» را کسی انتخاب نکرده است. به همین منوال، در سؤال سوم، 364 نفر آنها که معادل (91%) می شود گزینه «کاملاً موافق»، و 32 نفر آنها که معادل (8%) می شود گزینه «موافق»، و 4 نفر آنها که معادل (1%) می شود گزینه «نظری ندارم» را انتخاب کرده اند و گزینه های «مخالف و کاملاً مخالف» را هیچ کس انتخاب نکرده است. و همین طور در سؤال چهارم از میان 400 تن پاسخ دهنده 248 نفر آنها که معادل (62%) می شود گزینه «کاملاً موافق»، و 136 نفر آنها که معادل (34%) می شود گزینه «موافق»، و 16 نفر آنها که معادل (4%) می شود گزینه «نظری ندارم» را انتخاب کرده اند و گزینه های «مخالف و کاملاً مخالف» را هیچ کس انتخاب نکرده است. و همین طور در سؤال پنجم از میان 400 تن پاسخ دهنده 356 نفر آنها که معادل (89%) می شود گزینه «بسیار زیاد»، و 36 نفر آنها که معادل (9%) می شود گزینه «زیاد»، و 8 نفر آنها که معادل (2%) می شود گزینه «متوسط»، و گزینه های کم و خیلی کم را کسی انتخاب نکرده است.

### 3- نتایج آمار توصیفی تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر مهاجرت

بخش دوم: عوامل اجتماعی و فرهنگی

| شماره | سؤالها                                                                                                       | مقیاسها    |  |  |  |  |
|-------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--|--|--|--|
| 1     | آیا مشکلات اجتماعی (مانند مشکلات خانوادگی، امنیت اجتماعی، و غیره) بر تصمیم شما برای مهاجرت تأثیر گذاشته است؟ | بلی        |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %56        |  |  |  |  |
| 2     | آموزش و تحصیلات بهتر یکی از دلایل مهاجرت من بوده است؟                                                        | بسیار زیاد |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %59        |  |  |  |  |
| 3     | آیا عوامل فرهنگی و اجتماعی (مانند نارضایتی از وضعیت فرهنگی، آموزش، و غیره) باعث تصمیم به مهاجرت شما شده است؟ | بسیار زیاد |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %64        |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | زیاد       |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | 24 %       |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | متوسط      |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %9         |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | کم         |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %3         |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | خیلی کم    |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %0         |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | مجموع      |  |  |  |  |
|       |                                                                                                              | %100       |  |  |  |  |

منبع: یافته های تحقیق

با توجه به جدول (3-1) نتایج آمار توصیفی «عوامل اجتماعی و فرهنگی بر مهاجرت» از میان (400) تن پاسخ‌دهندگان، در سؤال اول، 224 نفر آنها که معادل (56%) فیصد می‌شود گزینه «بلی» و 176 نفر آنها که معادل (44%) فیصد می‌شود گزینه «نخیر» را انتخاب نموده‌اند. و به همین منوال، در سؤال دوم، از میان 400 نفر، 236 نفر آنها که معادل (59%) فیصد می‌شود گزینه «بسیار زیاد»، و 84 نفر آنها که معادل (21%) می‌شود گزینه «زیاد»، و 52 نفر آنها که معادل (13%) فیصد می‌شود گزینه «متوسط»، و 20 نفر آنها که معادل (5%) فیصد می‌شود گزینه «کم» و 8 نفر آنها که معادل (2%) فیصد می‌شود گزینه «خیلی کم» را انتخاب کرده‌اند. و همین طور، در سؤال سوم، از میان 400 نفر، 256 نفر آنها که معادل (64%) می‌شود گزینه «بسیار زیاد»، و 96 نفر آنها که معادل (24%) می‌شود گزینه «زیاد»، و 36 نفر آنها که معادل (9%) می‌شود گزینه «متوسط»، و 12 نفر آنها که معادل (3%) می‌شود گزینه «کم» را انتخاب کرده‌اند. و گزینه «خیلی کم» را هیچ کدامشان انتخاب نکرده‌اند.

#### 4- نتایج آمار توصیفی تاثیر عوامل امنیتی بر مهاجرت

بخش سوم: عوامل امنیتی

| مقیاس‌ها |         |      |       |       |      | سؤال‌ها                                                                         | شماره |
|----------|---------|------|-------|-------|------|---------------------------------------------------------------------------------|-------|
| مجموع    |         | نخیر |       | بلی   |      | <p>نامنی و تهدیدات امنیتی یکی از عوامل اصلی مهاجرت من بوده است؟</p>             | 1     |
| 100%     |         | 98%  |       | 2%    |      |                                                                                 |       |
| 100%     | خیلی کم | کم   | اغلبا | ندرتا | هرگز | <p>شرایط امنیتی ضعیف در محل سکونت من باعث شده است که تصمیم به مهاجرت بگیرم؟</p> | 2     |
|          | 77%     | 13%  | 6%    | 3%    | 1%   |                                                                                 |       |
| 100%     | خیلی کم | کم   | اغلبا | ندرتا | هرگز | <p>تجربه تهدیدات امنیتی شخصی یا خانوادگی باعث مهاجرت من شده است؟</p>            | 3     |
|          | 75%     | 16%  | 7%    | 2%    | 0%   |                                                                                 |       |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (4-1-) نتایج آمار توصیفی «تأثیر عوامل امنیتی بر مهاجرت» از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، در سؤال اول، 392 نفر آنها که معادل (98%) می‌شود گزینه «نخیر» و 8 نفر آنها که معادل (2%) می‌شود گزینه «بلی» را انتخاب نموده‌اند. و همین‌طور در سؤال دوم، از میان 400 نفر، 308 نفر آنها که معادل (77%) می‌شود گزینه «خیلی کم»، و 52 نفر آنها که معادل (13%) می‌شود گزینه «کم»، و 24 نفر آنها که معادل (6%) فیصد می‌شود گزینه «اغلبا»، و 12 نفر آنها که معادل (3%) می‌شود گزینه «ندرتا» و 4 نفر آنها که معادل (1%) می‌شود گزینه «هرگز» را انتخاب کرده‌اند. و به همین منوال، در سؤال سوم، از میان 400 نفر پاسخ‌دهنده، 300 نفر آنها که معادل (75%) می‌شود گزینه «خیلی کم»، و 64 نفر آنها که معادل (16%) فیصد می‌شود گزینه «کم»، و 28 نفر آنها که معادل (7%) می‌شود گزینه «اغلبا»، و 8 نفر آنها که معادل (2%) می‌شود گزینه «ندرتا» را انتخاب کرده‌اند و گزینه «هرگز» را کسی انتخاب نکرده است.

## 5- نتایج آمار توصیفی تأثیر عوامل جغرافیایی و طبیعی بر مهاجرت

بخش چهارم: عوامل جغرافیایی و طبیعی

| شماره | سؤال‌ها                                                                               | مقیاس‌ها   |      |       |         |         |
|-------|---------------------------------------------------------------------------------------|------------|------|-------|---------|---------|
| 1     | تغییرات طبیعی مانند خشکسالی یا سیلاب یکی از دلایل مهاجرت من بوده است؟                 | بلی        |      | نخیر  |         | مجموع   |
|       |                                                                                       | %38        |      | %62   |         | 100 %   |
| 2     | شرایط جغرافیایی و آب و هوایی نامساعد در منطقه من باعث تصمیم به مهاجرت شده است؟        | بسیار زیاد | زیاد | متوسط | کم      | خیلی کم |
|       |                                                                                       | %5         | %6   | %9    | 26 %    | %54     |
| 3     | پدیده‌های طبیعی (مانند زلزله، سیلاب و غیره) باعث شده‌اند که من تصمیم به مهاجرت بگیرم؟ | همیشه      | اغلب | گاهی  | به ندرت | هرگز    |
|       |                                                                                       | %4         | %6   | %33   | 56 %    | %1      |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (5-1) نتایج آمار توصیفی «تأثیر عوامل جغرافیایی و طبیعی بر مهاجرت» از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، در سؤال اول، 152 نفر آنها که معادل (38%) می‌شود گزینه «بلی» و 248 نفر آنها که معادل (62%) می‌شود گزینه «نخیر» را انتخاب نموده‌اند. و همین‌طور در سؤال دوم 216 نفر آنها که معادل (54%) می‌شود گزینه «خیلی کم»، و 104 نفر آنها که معادل (26%) می‌شود گزینه «کم»، و 36 نفر آنها که معادل (9%) فیصد می‌شود گزینه «متوسط»، و 24 نفر آنها که معادل (6%) فیصد می‌شود گزینه «زیاد» و 20 نفر آنها که معادل (5%) فیصد می‌شود گزینه «بسیار» را انتخاب کرده‌اند. و همین‌قسم در سؤال سوم، 16 نفر آنها که معادل (4%) فیصد می‌شود گزینه «همیشه»، و 24 نفر آنها که معادل (6%) فیصد می‌شود گزینه «اغلب»، و 132 نفر آنها که معادل (33%) فیصد می‌شود گزینه «گاهی»، و 224 نفر آنها که معادل (56%) فیصد می‌شود گزینه «به ندرت» و 4 نفر آنها که معادل (1%) فیصد می‌شود گزینه «هرگز» را انتخاب کرده‌اند.

## 6- نتایج آمار توصیفی تأثیر تجربه مهاجرت

بخش پنجم: تأثیر تجربه مهاجرت

| شماره | سؤال‌ها                                                  | مقیاس‌ها |  |       |
|-------|----------------------------------------------------------|----------|--|-------|
| 1     | من به دلیل فرصت‌های شغلی بهتر، تصمیم به مهاجرت گرفته‌ام؟ | بلی      |  | نخیر  |
|       |                                                          | %62      |  | %38   |
|       |                                                          |          |  | مجموع |
|       |                                                          |          |  | 100   |

| 100<br>% | هرگز | خیلی کم | کم   | زیاد | بسیار زیاد | 2 | آیا شما یا خانواده‌تان تجربه‌ای از مهاجرت در گذشته داشته‌اید؟                              |
|----------|------|---------|------|------|------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------|
|          | 54%  | 26%     | 9%   | 6%   | 5%         |   |                                                                                            |
| 100<br>% | هرگز | به‌ندرت | گاهی | اغلب | همیشه      | 3 | وجود شبکه‌های اجتماعی و خانوادگی در کشور مقصد تأثیر زیادی در تصمیم من به مهاجرت داشته است؟ |
|          | 55%  | 31%     | 6%   | 6%   | 2%         |   |                                                                                            |

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول (6-1-) نتایج آمار توصیفی «تأثیر عوامل تجربه مهاجرت» از میان (400) تن پاسخ‌دهنده‌گان، در سؤال اول، 248 نفر آنها که معادل (62%) فیصد می‌شود گزینه «بلی» و 152 نفر آنها که معادل (38%) فیصد می‌شود گزینه «نخیر» را انتخاب نموده‌اند. و همین قسم در سؤال دوم، از میان 400 نفر پاسخ دهنده، 20 نفر آنها که معادل (5%) می‌شود گزینه «بسیار زیاد»، و 24 نفر آنها که معادل (6%) می‌شود گزینه «زیاد»، و 36 نفر آنها که معادل (9%) فیصد می‌شود گزینه «کم»، و 104 نفر آنها که معادل (26%) فیصد می‌شود گزینه «خیلی کم» و 216 نفر آنها که معادل (54%) می‌شود گزینه «هرگز» را انتخاب کرده‌اند. و به همین منوال در سؤال سوم، از میان 400 نفر پاسخ دهنده 8 نفر آنها که معادل (2%) فیصد می‌شود گزینه «همیشه»، و 24 نفر آنها که معادل (6%) می‌شود گزینه «اغلب»، و همچنین 24 نفر آنها که معادل (6%) فیصد می‌شود گزینه «گاهی»، و 124 نفر آنها که معادل (31%) می‌شود گزینه «به‌ندرت» و 220 نفر آنها که معادل (55%) فیصد می‌شود گزینه «هرگز» را انتخاب کرده‌اند.

#### مناقشه

از آنجایی که پدیده مهاجرت از قدیم الایام در کشورها - البته به دلایل مختلف معمول و مرسوم بوده است؛ روی همین علت، پژوهشگران پیرامون دریافت عوامل و طرح رهیافت راجع به این معضل تحقیقات زیادی را انجام داده‌اند؛ لذا ما در این مناقشه عزم را جزم نمودیم تا نتایج تحقیقات دیگران را با نتایج تحقیق خویش مناقشه نموده تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها را آفتابی کنیم. آقای کیومرث فلاحی مقاله‌ی را تحت عنوان بررسی عوامل مهاجرت نخبگان نگاشته است. نامبرده در تحقیق خویش به این نتیجه رسیده است که بزرگترین عوامل مهاجرت در ایران، سیاسی، امنیتی و مدیریتی می‌باشد. این تحقیق تنها در یک مؤلفه (سیاسی و امنیتی) با تحقیق ما شباهت دارد؛ اما در سائرمؤلفه‌ها تفاوت‌های زیادی دارد که از باب مشت نمونه خروار می‌توان به عوامل اقتصادی اشاره کرد. تحقیق دیگری را که آقای علی اکبرحق دوست و همکاران تحت عنوان: ریشه‌ها و مسئله مهاجرت نخبگان در ایران انجام داده‌اند. از طریق مصاحبه به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل مهاجرت نخبگان در ایران را موضوعات سیاسی، امنیتی و اقتصادی - همچون احساس نیاز به امنیت جمعی، کیفیت زندگی بالاتر و آزادی‌های اجتماعی بیشتر، بی‌توجهی به شان و منزلت اجتماعی نخبگان و نبود شایسته‌سالاری در ادارات دولتی - تشکیل می‌دهد. این تحقیق تنها به عوامل مهاجرت نخبگان پرداخته است؛ اما از مهاجرت سائر مردم هیچ اشاره‌ی نکرده است؛ و از طرف دیگر،

تنها عوامل سیاسی، امنیتی و اقتصادی را بررسی کرده است و از عوامل اجتماعی، فرهنگی، جغرافیایی و تجربه‌های مهاجرت نام نبرده است. خلاصه تحقیقات انجام شده ضمن اینکه در ایران صورت گرفته است از جنبه‌های مختلفی با تحقیق تفاوت‌های دارد که در اینجا به چند مورد آن اشاره می‌کنیم: اول اینکه تحقیق ما عوامل اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، امنیتی و سیاسی، جغرافیایی و طبیعی و تجربه‌های مهاجرت را به کنکاش گرفته است و سرانجام به این نتیجه رسیده است که بزرگترین عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان موضوعات اقتصادی، فقر و بیکاری می‌باشد. چون 96% فیصد از پاسخ دهنده گان خاطر نشان ساخته اند که بزرگترین مؤلفه مهاجرت در سمنگان را مسائل اقتصادی و نبود امکانات زندگی تشکیل می‌دهد، علاوه بر این، عوامل فرهنگی، فشارهای اجتماعی و مشکلات جغرافیایی نیز نقش مهمی در مهاجرت افراد داشته اند. چون از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده 224 نفر آنها که معادل 56% فیصد می‌شود، دومین عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان را تغییرات اجتماعی و فرهنگی، از جمله تمایل به بهبود کیفیت زندگی، ارتقاء سطح تحصیلات و دستیابی به امکانات بیشتر، دانسته اند؛ زیرا برخی از مردم به‌ویژه جوانان، فشارهای اجتماعی، نبود فضای فرهنگی آزاد و تمایل به زندگی در محیط‌های مدرن‌تر را نیز از دیگر عوامل اجتماعی مؤثر بر مهاجرت قلمداد کرده اند.

### نتیجه‌گیری

با توجه به تحقیقی که پیرامون عوامل اقتصادی، امنیتی، اجتماعی و فرهنگی، جغرافیایی و طبیعی مهاجرت در ولایت سمنگان صورت گرفت محقق به نتایج ذیل دست یافت.

1. از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده در تحقیق، 384 نفر آنها که معادل 96% می‌شود عوامل اقتصادی را بزرگترین مؤلفه برای مهاجرت اهالی سمنگان دانسته اند؛ زیرا بسیاری از افراد به دلیل نبود منابع اقتصادی و امکانات لازم برای تأمین نیازهای اولیه، به دنبال یافتن فرصت‌های بهتر در کشورهای دیگر هستند. بحران‌های اقتصادی و پایین بودن سطح توسعه در سمنگان سبب شده است که مردم برای بهبود وضعیت معیشتی خود، به مهاجرت کشورهای خارجی روی بیاورند.

2. عوامل اجتماعی و فرهنگی: به همین منوال از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده 224 نفر آنها که معادل 56% فیصد می‌شود، دومین عوامل مهاجرت در ولایت سمنگان را تغییرات اجتماعی و فرهنگی، از جمله تمایل به بهبود کیفیت زندگی، ارتقاء سطح تحصیلات و دستیابی به امکانات بیشتر، دانسته اند؛ زیرا برخی از مردم به‌ویژه جوانان، فشارهای اجتماعی، نبود فضای فرهنگی آزاد و تمایل به زندگی در محیط‌های مدرن‌تر را نیز از دیگر عوامل اجتماعی مؤثر بر مهاجرت قلمداد کرده اند. در کنار این، روابط خانوادگی نیز نقش مهمی در تصمیم‌گیری مهاجرت ایفا کرده است.

3. عوامل جغرافیایی و طبیعی: از میان چهار صد نفر پاسخ دهنده، 152 نفر که معادل 38% فیصد می‌شود عوامل جغرافیایی و طبیعی را یکی از عوامل مهاجرت دانسته اند، زیرا شرایط جغرافیایی سمنگان به ویژه محدودیت‌های موجود در زمینه منابع آبی و خشکسالی، نقش مهمی در مهاجرت ایفا می‌کند. مناطق کوهستانی و دورافتاده، با مشکلات دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها، انگیزه‌ای برای جستجوی مناطق بهتری برای زندگی و تأمین معیشت فراهم می‌آورد. علاوه بر این، تغییرات اقلیمی و بحران‌های زیست‌محیطی نظیر کمبود آب و زمین‌های زراعتی مناسب، عامل مهمی در تصمیم‌گیری‌های مردم برای مهاجرت گردیده است.

4. افراد مهاجر معمولاً در جستجوی فرصت‌های بهتر و محیطی با امکانات بیشتر به مناطق شهری یا کشورهای خارجی می‌روند. این مهاجرت‌ها ممکن است کوتاه‌مدت یا بلندمدت باشند و با مشکلاتی از قبیل بی‌کاری، بی‌خانمانی و آسیب‌های اجتماعی همراه باشد. همچنین، تجربیات مهاجرت به‌ویژه برای افراد مهاجر از سمنگان نشان‌دهنده

چالش‌های فراوانی است که در کنار امید به آینده بهتر، شامل سازگاری با محیط جدید و مسائل مربوط به هویت فرهنگی می‌شود.

5. عوامل سیاسی و امنیتی: از میان چهار صد پاسخ دهنده تنها هشت نفر که معادل 2% فیصد می‌شود، موضوعات سیاسی و امنیتی را یکی از عوامل مهاجرت مردم در سمنگان دانسته‌اند. در واقع این مؤلفه نسبت به مؤلفه‌های دیگری همچون، عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در گزینه آخر قرار دارد؛ به این معنا که بیشترین مردم مشکلات اقتصادی، فقر و بیکاری را بزرگترین عوامل مهاجرت دانسته‌اند.

### پیشنهادهای

در راستای تحقیق پیرامون عوامل مختلف مؤثر بر مهاجرت در ولایت سمنگان و تجربه‌های مهاجرت در این منطقه، می‌توان به چند پیشنهاد معیاری اشاره کرد که به کاهش مهاجرت‌های اجباری و بهبود شرایط زندگی در این ولایت کمک می‌کند.

1. توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی: برای کاهش فقر و بیکاری، امارت اسلامی و نهادهای محلی باید برنامه‌هایی برای ایجاد فرصت‌های شغلی در بخش‌های مختلف اقتصادی خدمات راه‌اندازی کنند. ایجاد کارگاه‌های کوچک و متوسط، حمایت از کسب‌وکارهای محلی و مشاغل مرتبط با صنعت گردشگری برای دیدن از آثار باستانی، مانند تخت رستم، قره کمر و... می‌تواند به کاهش مهاجرت به بیرون از کشور کمک کند.
2. حمایت از سکتور زراعتی: با توجه به وابستگی زیادی که مردم سمنگان به زراعت دارند، تقویت بخش‌های زراعتی از طریق ارائه آموزش‌های فنی، بهبود دسترسی به منابع آبی و توسعه سیستم‌های نوین زراعتی می‌تواند به افزایش تولید و درآمد مردم کمک کند و انگیزه‌های مهاجرت را کاهش دهد.
3. برنامه‌های آموزشی و فرهنگی، حمایت از جوانان به‌ویژه از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی و آموزشی می‌تواند نقش مهمی در کنترل روند مهاجرت ایفا کند.

### فهرست منابع

1. قرآن کریم
2. ازهری، محمد بن احمد (2001م). تهذیب اللغة، ج6، المحقق: محمد عوض مرعب، بیروت، الناشر: دار إحياء التراث العربي، الطبعة الأولى.
3. ابن درید، أبو بکر محمد بن الحسن (1987م). جمهرة اللغة، ج1، المحقق: رمزي منير بعلبكي، بیروت، الناشر: دار العلم للملايين، الطبعة الأولى.
4. ابن ماجه، أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني (ب.ت). سنن ابن ماجه، ج2، تحقيق: محمد فؤاد عبد الباقي، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - فيصل عيسى البابي الحلبي.
5. آراسته، حمید (1380). بررسی رضایت شغلی و عوامل مهاجرت اعضای هیئت علمی، تهران، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.
6. حق دوست، علی اکبر و همکاران (1401). ریشه‌های و مسئله مهاجرت نخبگان در ایران، تهران، نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی، دورششم، شماره اول.
7. شعبانی، فرزاد و همکاران (1399). بررسی عوامل مهاجرت در ایران بین سال‌های (1368-1392). تهران، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال شانزدهم، شماره پنجاه و سوم.

8. صادقی، عباس و همکاران (1384). نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت، تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره هفتم.
9. فلاحی، کیومرث (1387). بررسی عوامل مهاجرت نخبگان، تهران، مجله دانش و توسعه، سال پانزدهم، شماره بیست و چهارم.
10. نیا، شهرام و همکاران (1388 ه.ش). ابعاد، ریشه‌ها و پیامدهای فرار مغزها، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
11. وافی، فتح الله (۱۳۸۷ ه.ش). سمندگان در /زمینه‌ی تاریخ. بلخ: مطبعه‌ی صورت‌گر.